

Na dalekém severu se vypraví, že když Bůh stvořil Sápmi (Laponsko), musel dodatečně ještě stvořit komárů, aby nevznikla konkurence nebeskému ráji. O této pravdě se záhy přesvědčí každý, kdo sem zavíhá. Ale nenechte se odradit – z osmi ročních období, na které se laponský rok dělí, přežijí komáři pouze léto a podzimní léto a pak je spájí mraz. Asi před dvěma tisíci lety obývali Laponci území sahající od dnešního Osla přes Stockholm a Helsinky až k Sankt-Peterburgu. Tito nejstarší historicky doložení původní obyvatelé severní Evropy byli postupně vytlačováni Finy a severogermánskými kmeny stále víc na sever.

Jejich novým domovem se stalo nehostinné území o rozloze více než sto tisíc čtverečních kilometrů severně od polárního kruhu. Dnes se žije v arktické Evropě asi 50 tisíc Laponců, z toho nejvíc na území Norska (v závislosti na ročním období 20 – 30 tisíc), ve Švédsku asi 17 tisíc, ve Finsku 4 – 5 tisíc a asi 2 tisíce na ruském poloostrově Kola.

Starobylá kultura

Laponci jsou velmi starý uralský národ se svébytnou kulturou a vlastním jazykem, který je vzdáleně příbuzný finskému a od 17. století má i psanou podobu. Nemají rádi jméno, které jim přisoudili jejich skandinávští sousedé, když je vytlačovali na sever. A není se co divit, protože »lapp« znamená švédsky »hadr« nebo »záplata«. Laponci sami sobě říkají Sápmové a svou zemi nazývají Sápmi. Podle způsobu obživy se dělí na pobřežní Sámy, kteří se žijí především rybářstvím, a na lesní a horské Sámy, kteří jsou vynikajícími lovci a chovatelé sobů. Jejich tradičním obydlem je přenosný stan *lávrri* – asi tři metry vysoká dřevěná konstrukce kuželovitého tvaru se zá-

▲ Laponská bohyně *Máttar Ahkku* (zdroj veškerého života) je symbolem plodnosti a tvorivosti

nech, horách i řekách. K běžnému každodennímu uchvácení si Sápmové většinou vybírali kamenné neobyklého tvaru, mrtvým obětí na upatí hor, v nichž nebožtíci přebývali a které byly dědicím rodovým vlastnictvím. Styk s duchy zprostředkovával vyvolávající *noaidi*, který dokázal ochránit lidi před nemocí, odvrátit bouři či najít zaběhlé soby. K vyvolání nadpřirozených sil sloužily noai-

dům posvátné bubny, jejichž rozsevření, doplněné sugestivními melodiemi, často způsobilo, že se šamanova mysl dokázala v transu odpoutat od těla, které se na čas bezvládně zhroutil k zemi.

Pokřesťanství Laponska bylo dokončeno koncem 18. století, často velice nevybíravým způsobem. Posvátné kamenné bubny poráženy, bubny páleny a nepoddání Sápmové mstváni a popravováni. Mnoho Sápmů si však dodnes pamatuje nejružnější pověry ze starých dob. Starí Sápmové měli například zcela specifický vztah ke smrti. Mrtvý nesměl být nikdy vynesena ze stanu vchodem, místo toho jej vystrčili pod stě-

nou stanu na místě, kde zemřel. Tento postup měl symbolizovat, že mrtví a živi nechodí stejnými cestami. Dostal-li se mrtvý ven vchodem, mělo se za to, že ve stanu brzy opět někdo zemře. Po dobný osud čekal nešťastníka, který se nosem nadechl mrtvobního pachu. Po zemřelých byly často pojmenovávány děti. Pojmenovali rodiče jeho jménem následující dítě téhož pohlaví.

Všechny laponské děti znají legendu o zlému, ale tupém obru *Stallowi*, nejhorším ze všech démonů, který funguje jako naše polehnice či klekáníce. Chytá a žere neposlušné a toulavé děti, nou stanu na místě, kde zemřel. Tento postup měl symbolizovat, že mrtví a živi nechodí stejnými cestami. Dostal-li se mrtvý ven vchodem, mělo se za to, že ve stanu brzy opět někdo zemře. Po dobný osud čekal nešťastníka, který se nosem nadechl mrtvobního pachu. Po zemřelých byly často pojmenovávány děti. Pojmenovali rodiče jeho jménem následující dítě téhož pohlaví.

▲ Multidisciplinární mezinárodní vědecké středisko Arktikum v Rovaniemi

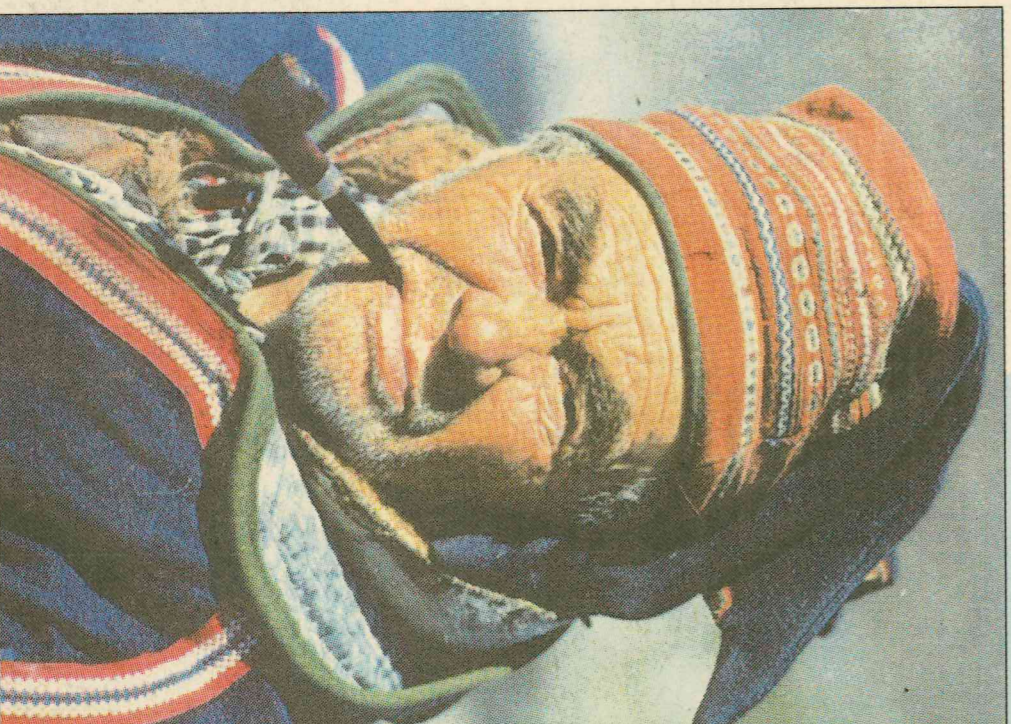
ale když dlouho nic nemůže sehnat, nepohrdne ani dospělými Sámy, manželkou či vlastními dětmi.

Laponská bohyně *Máttar Ahkku* (zdroj veškerého života) je naopak symbolem plodnosti a tvorivosti. Její kresba se vyskytuje na historických posvátných bubnech. Bohyně drží v jedné ruce hůl symbolizující mužský princip a ve druhé ruce rostlinu symbolizující stvoření. Byla vybrána jako symbol kulturního programu zimních olympijských her v Lillehammeru, což mimo jiné souvisí s tím, že na laponském území Skandinávie a poloostrova Koly bylo asi před pět tisíciletí lezy objeveno lyžování a rok 1993 byl vyhlášen OSN Mezinárodním rokem původního obyvatelstva.

Sobi

Sob byl pro laponskou komunitu od nepamatelně nejdůležitějším víceúčelovým zvířetem. Býval a dodnes bývá zapřahán do saní, poskytuje mléko, maso a parohy (které mají samci i samice), kůži na šaty a stany. Blízký a přirozený vztah původních obyvatel severní Evropy k sobům vyjadřuje následující rčení: »S úředníky hovoří Sápmové švédsky, s Bohem finsky a se soby laponsky.«

Laponsko – Země

▲ Laponský chovatel sobů v tradičním kroji